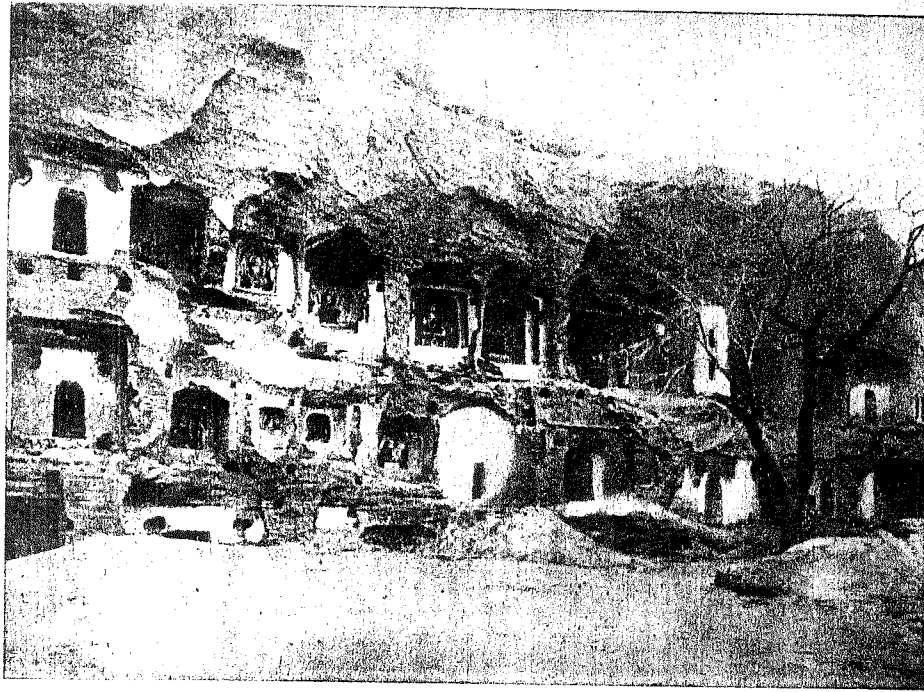

2598 SAUVAGET, J. "In memoriam: Paul Pelliot." *Ars Islamica* (Ann Arbor) 13, 14 ('48) 202-3. Obituary note of the famous French sinologist, stressing his contributions to Central Asiatic Mongol and Islamic studies.

Pelliot, Paul

558 DUYVENDAK, J. J. L. Paul Pelliot (May 28th, 1878 October 26th, 1945). *T'oung Pao* 38 (1948), pp. 1-15

Çin Türkistanı'ndaki eski Budist tapınakları.

bizi tarihin en karanlık çağına kadar ulaştırabiliyor. Bu izleri Oğuzlar'ın Dede Korkut hikâyelerinde de bulunuyor. Bu Oğuz hikâyelerinde adlar ve ad verme törenlerinin en eski hatıralarını görmek mümkündür. Eski devirdeki yasaya göre, «bir oğlana, baş kesmez ve kan dökmeye ad konmazdı».

Seroşevski'nin anlattığına göre, «Yakut Türkleri çocuk oturmaya başladığı zaman, ilk adını verirler, ikinci adını ise yay çekip (ok atmaya) başladığı zaman verirlerdi» («Yakuti» S. 530). Altay-Yenisey bölgesinde yaşayan Türk boylarının folklorunu toplayan ve araştıran B. Titov adlı bir etnograf da aynı göreneği tespit etmiştir.

Türkler, İslâm dinini kabul etmelerinden çok önce, Buda, Mani, Zerdüşt ve Hıristiyan dinlerine girip çıktıkları halde, hiç bir devirde Türkçe adlarını ihmal etmemişlerdir. Çok mutaassıp Budist olan Uygur Türkleri'nin dini kitapları, yabancı Hind adlarıyla dolu olduğu halde çocuklarına Türkçe adlar vermişlerdir. Kazılarda bulunan hukuk belgeleri, bunu göstermektedir. Manihizme ait eserlerde de du-

rum böyledir. Yabancı dinin kuvvetli tesiri altında bulunan hakan soyundan olan tiginler, beyler ve hatunların hepsi Türkçe ad taşımışlardır. Türkistan'ın Yedisu vilâyetinde bulunan Nesturi Hıristiyan Türklerinin mezar taşlarındaki adların % 95'i Türkçe'dir. Meselâ: Milâdi 885 tarihli mezar taşında **Mengü Tınş** (= ebedî-dinç), **Tigin** (911), **Altuntaş** (1267), **Kız Türk** (1292), **Gümüş Hatun**. Bunların papazlarının adı da Türkçe'dir: **Akbaş papaz** (1327), **Yolu Kutuğ papaz** (1335).

Türk uluslarında yabancı adlar (Arapça, Farsça) Orta Asya'da İslâmiyet'in iyice yerleşmesinden sonra yayılmaya başlıyor. Bilindiği gibi Türkler'in Müslüman Araplar'la ilk karşılaşmaları VIII. yüzyılın başlarında Horasan bölgesinde İran-Turan sınırında oldu. Bu tarihten sonra İslâm diniyle beraber Arapça, Samanoğulları'nın egemenliği devrinde Farsça adlar Türk aristokrat sınıfı tarafından önce unvan, sonra ad olarak kabul edilmeye başlamıştır. Taberi'nin (II, 1221) rivayetine göre, Horasan'daki Türk beylerinden Nizak Tarhan'ın bir yeğeninin de adı Osman idi. Kuteybe'nin emriyle 709 yılında

öldürülen bu Osman, Arapça ad alan ilk Türkler'den olsa gerek.

Arapça adların bu kadar erken girmeye başlamasına ve Türkler'in X. yüzyılın ilk yarısında devlet dini olarak İslâmiyet'i kabul etmelerine rağmen Türkçe ad alma geleneği zamanımıza kadar sürüp gelmiştir. Büyük Türk-İslâm imparatorluklarının kurucuları ve kumandanları, Türkçe ad taşıyorlardı. Gazneliler devletini kuranlar ve kumandanları Alptegin, Sevüktigin, Boğracık, Begtigin, Belgetigin... gibi adlar taşımışlardır. Karahanlılar hakanlığının Karahan, Togañ, Satık Boğra'lar, Selçuklular devletini Tuğrul Beg, Çağrı Beg, Alparslanlar kurmuştur. Türk-Harezmi devletini de Atsız, Tekeş, İlarıslan'lar kurmuştu, son hükümdarının adı da Mengüberdi (Celâleddin) oldu.

Dikkate değer ki, geleneklerine çok bağlı olan halk tabakası içinden gelen bu devlet kurucularının torunları Arapça yahut Farsça ad almaya başlıyorlardı. Sevüktigin'in oğlu Mahmud, torunları Mes'ud, Mevdud, Muhammed gibi Arapça adlar almışlardır. Selçuklu soyunda da gitgide Arapça ve Farsça adlar çoğalmıştır. Hele son Anadolu Selçukluları «Şehname» deki tarihi veya efsanevi İran hükümdarlarının adlarını beğenmişlerdir.

Büyük Türk-İslâm devletlerinin dağılışından sonra beylikler kuran kimseler gene Türk halk tabakasından çıktıkları

için Türkçe ad taşıyorlar. Selçuklu devletinin dağılışından sonra Herat'ta Aytigin, Horasan'da Yağmur, Boğra Tigin, İnak, Anadolu'da İnal, İaldı, Demir Han, Yahşi, Tursunbey, Bunsuz, Turgut... gibi adlar taşıyan beyler görüyoruz. Danişmendiler'de Gümüş Tigin, Yağbasan, Şam Atabegleri'nde Tuğtigin, Börü (Kurt), Erbil Atabegleri'nde Küçük b. Begtigin, Gökbörü, Ermenşahlr'da Bektemir, Kutlug, Aksunkur, Seğmen, Balaban; Azerbaycan Atabegleri'nde İldeniz, Kızıl Arslan, Kutlug İnanç, Özbek... gibi adlar vardır.

Sinop'ta son Selçuklular'a ve Candarogulları'na ait 1212-1446 tarihli mezar taşlarında Tuğrul, Kutlugca, Yavaş, Artuk, Ayas, İldeniz, Tayboğa, İlbasmış, Koçkar, Oğulbeg, Yaşbeg, Beklemiş, Töre Hatun, Uslubeg b. Gündüz, Kaymaz adları okunmuştur.

XIII-XIV. yüzyıllarda Türkçe adlara en çok önem veren Türkler —birbirlerinden çok uzak yabancı ülkelerde yaşadıkları halde — Mısır'da ve Hindistan'da egemen olan Türkler olmuştur. Mısır'da ve Hindistan'da yazılan tarih ve tabakat kitapları, baştan başa Türkçe adlarla doludur. Mısır Kölemenleri'nin Türkçe ad ve unvanlarından 209'u J. Sauvaget tarafından toplanmış ve yayımlanmıştır (JA, 238. Cilt, sah. 31-58). Bu adları taşıyanların hepsi devlet adamlarıdır. Benim topladığım Kölemenler'e ait adların pek çoğu J.

Büyük Fransız müsteşriki Pelliot, Çin Türkistanı'nda keşfettiği eski Uygur yazmalarının başında.

M.Ş. T. B. K.

Paul Pelliot

(28. Mai 1878 bis 26. Oktober 1945)

Von ERICH HAENISCH, Herrenchiemsee

Das Jahr 1945 war für die französische Wissenschaft vom Fernen Osten ein schwarzes Jahr, so wie für uns damals das Jahr 1930, das uns F. W. K. MÜLLER, A. VON LECOQ und A. H. FRANCKE raubte. Frankreich verlor HENRI MASPERO und PAUL PELLIOT, die Stützen der Ostasiatischen Forschung. Uns Arbeitern auf diesem Felde ist es beschieden, jeder an seiner Stelle, zu schürfen oder zu betrachten, so lang unser Arm und unser Blick reicht. Aber ganz selten kommt einmal ein Großer, der in die Weite und in die Tiefe blickt auf die verborgenen Schätze, sie findet und hebt.

Mit PAUL PELLIOT hat die Wissenschaft einen Großen verloren, wie er ihr nur in weiten Zeitabständen geschenkt wird. Wir können ihn nicht besser kennzeichnen, als wenn wir ihn, bei aller Verschiedenheit ihrer Art, mit unserem F. W. K. MÜLLER zusammenstellen: Tiefe des Verstandes und Schärfe des Urteils gepaart mit einer schier unvorstellbaren Universalität des Wissens, Erscheinungen, wie man sie bei dem heutigen Stande der Forschung nicht für möglich halten sollte. Ihr Feld war die Welt, die Welt des Fernen Ostens. Ihre Publikationen umfassen Ost- und Innerasien. Beide haben keine Synthese versucht, wohl aber die Bausteine dafür geliefert. Was sie sagten, das stand. Irrtümer sind ihrem scharfen Urteil wohl selten unterlaufen. Und wenn ein späterer Arbeiter eine zusammenfassende Darstellung unternimmt und sich auf seinem Wege zögernd vortastet, wird er erleichtert aufatmen, wo er den festen Boden unter sich fühlt, den jene bereitet haben. P. PELLIOT ist in seiner Bedeutung schon früh erkannt worden, war schon als junger Mann berühmt, in einem Alter, da andere noch um die Mittel ringen, durch die man zu den Quellen steigt. Nach der Ausbildung bei E. CHAVANNES, SYLVAIN LÉVY und H. CORDIER trat er, noch nicht zweiundzwanzigjährig, die Ausfahrt nach Hanoi an, im Frühjahr 1900, um in den folgenden Jahren teils an der dortigen École de l'Extrême Orient zu wirken, teils in Peking Bücherkäufe und Bücherstudien zu betreiben. Das Jahr 1905 ward dann für seine Arbeitsrichtung entscheidend. Nach den Aufsehen erregenden archäologischen Funden SVEN HEDINS und MARC AUREL STEINS im turkistanischen Sand waren russische, englische und preußische Expeditionen zu weiterer Grabung und Forschung ausgezogen. Frankreich folgte dem Beispiel. Hatte aber bei den anderen der Archäologe im Vordergrund gestanden, so wurde jetzt in der Person von PAUL PELLIOT ein Sinologe mit der Leitung der Arbeit betraut. Sein Be-

Paul Pelliot

partir en retraite anticipée. Il poursuit son activité littéraire jusqu'à sa mort, en 1956. Pellegrin a littéralement porté, durant toute la période, la Société des écrivains de l'Afrique du Nord. La ligne éditoriale et idéologique de *La Kabéna*, revue de la SEAN, tient en effet quasi tout entière à sa personne. Ses textes sont plus militants que les contributions, parfois purement littéraires, des autres sociétaires. Ses articles et essais s'articulent autour de plusieurs leitmotivs qui engagent sa conception de la littérature nord-africaine : existence d'une spécificité intellectuelle locale, prééminence de la langue française, rejet (bien souvent de pure forme) de l'exotisme, éloge d'une collaboration des élites franco-tunisiennes dont les intellectuels des deux bords doivent être le fer de lance. Ce n'est pas autour d'un espace méditerranéen, encore moins arabomusulman, que s'articule la pensée d'Arthur Pellegrin : celui-ci s'inscrit avant tout dans l'espace nord-africain, un espace construit par le colonisateur. La pensée de Louis Bertrand* a indéniablement eu une grande influence sur Pellegrin, mais s'il le considère comme un précurseur, il est loin d'en reprendre tout l'appareil idéologique. Arthur Pellegrin se sent intellectuellement plus proche d'un Robert Randau*, enfant du « pays » comme lui, malgré une certaine rivalité entre la SEAN et l'Association des écrivains algériens.

Morgan Corriou

CHATELAIN Yves-Adrien-Pierre, *La vie littéraire et intellectuelle en Tunisie de 1900 à 1937*, Geuthner, 1937.
CORRIOU Morgan, *Les Français et la vie culturelle en Tunisie durant la Seconde Guerre mondiale*, thèse d'École des chartes, 2005.
DUGAS Guy, « Arthur Pellegrin », *Hommes et destins*, tome VII, *Maghreb-Machrek*, 1986, p. 391-394 [contient une bibliographie des œuvres d'Arthur Pellegrin]. Introduction au « Journal de guerre » (nov. 1942-juin 1943) d'Arthur Pellegrin, *Cahiers de la Méditerranée*, 1986.

PELLIOT Paul (Paris, 1878 – Paris, 1945)

Enseignant, sinologue.

En 1899, Pelliot est licencié ès lettres, diplômé de l'École nationale des langues orientales* et de l'École des sciences politiques. Âgé de vingt et un ans, il est nommé pensionnaire de la mission archéologique en Indochine

qui va devenir l'année suivante l'EFEO*. Il y devient professeur de chinois en 1901, en poste à Hanoi. Il accomplit ses premières missions en Chine en 1900 – il est présent au siège des Légations à Pékin –, 1901 et 1902. Il rapporte, pour la bibliothèque de l'École, une collection très importante de livres en chinois, en tibétain, notamment les canons bouddhiques du Kanjur et du Tanjur, ainsi qu'un Kanjur en mongol. Les pièces les plus précieuses sont peu après transportées à la Bibliothèque nationale, à Paris. S'y ajoute un ensemble de peintures, d'estampages, de céramiques et de bronzes destiné au musée de l'EFEO. Mais la mission qui le rend célèbre est celle qu'il effectue de 1906 à 1909 à travers le Turkestan chinois et jusqu'à Pékin en passant par le fameux site bouddhique de Dunhuang (province du Gansu). C'est là qu'il acquiert, après trois semaines passées à examiner près de cinquante mille manuscrits au rythme de cent à l'heure, un ensemble d'environ sept mille manuscrits sur papier datant du ve au xe siècle. Près de quatre mille étaient écrits en chinois et plus de trois mille cinq cents en tibétain, d'autres en khotanais, en ouïgour, en sogdien et en sanskrit. L'ensemble était complété par des imprimés xylographiques de la même époque, des tissus ainsi que par quelque deux cents peintures sur soie et sur chanvre. De cette mission, il rapporte en outre de la région de Koutcha des manuscrits en koutchéen et en chinois et des fragments de sculptures. Le retentissement de cette expédition contribue sans aucun doute à son élection au Collège de France* en 1911. Il devient plus tard, en 1921, membre de l'AIBL*, puis président de la Société asiatique* en 1936 et membre ou membre d'honneur de multiples sociétés. Élève d'Edouard Chavannes*, Pelliot apporte d'abord une contribution majeure à l'œuvre de l'EFEO, pour laquelle les cultures asiatiques ne pouvaient être étudiées isolément, en s'intéressant aux sources chinoises relatives à l'Asie du Sud-Est, d'abord l'Annam et surtout le Cambodge, reconstituant les routes qui mettaient les populations en contact. Ce thème reste une direction importante de son œuvre, à travers ses très nombreuses publications, en

في نظر رقيب إيطاليا في القرن العشرين (١٩١٤) ، وإلغاء تقبيل أيدي القناصل في قصر باي تونس (المجلة الأفريقية ٦٢ ، ١٩٢١) ، ووثائق عن نهاية احتلال الإسبان لتونس ١٥٦٩ - ١٥٧٤ (المجلة التونسية ١٩١٤) ، ووثائق عن السبق في تونس ١٧٦٤ - ١٧٦٩ و١٧٨٣ - ١٨٤٣ (كراسات تونس ٥ ، ١٩٥٧) ، وشجرة الأسرة الحسينية ١٧٠٥ - ١٩٤٤ (// ١٣ ، ١٩٦٥) ، وخلاف ١٨٣٢ ، ١٨٣٣ بين وصاية تونس وممالك سردينية والصقليتين (١٣ ، ١٩٦٥) ، وفندق الفرنسيين (// ١٣ ، ١٩٦٥) ، ومملوك تونس من أصل فرنسي (// ١٣ ، ١٩٦٥) ، ونقولا بيرانجه ومراسلاته (// ١٣ ، ١٩٦٥) ، والقديس فنسان دي بول وأسرته المزعوم في تونس ١٦٥١ - ١٦٦٠ (// ١٣ ، ١٩٦٥)

بلانشار ، ر. (المولود عام ١٨٧٧) Blanchard, R. جغرافي ومن أساتذة جامعة جرينوبل .

آثاره : آسيا الغربية (الجزء الرابع من جغرافية الإسلام في المجموعة العالمية التي يشرف عليها دي لابلاش ، وجولوا) ، وطريق سوريا الصحراوي : دمشق بغداد (حوليات الجغرافيا ١٩٢٥) ، وتبادل السكان بين تركيا واليونان (// ١٩٢٥) ، وبمعاونة مايار : حول الجيوب (١٩١٢) .

بليو ، ب (١٨٧٨ - ١٩٤٥) Pelliot, P.

من العلماء المعنيين بدراسة الشرق الأقصى وآسيا الوسطى ، ومن أعضاء مجمع الكتابات والآداب .

آثاره : مدينة باخوان في جغرافية الإدريسي (تونج باو ١٩٠٦) ، وأقدم الكتابات العربية الأثرية في الصين (المجلة الآسيوية ١٩١٣) ودراسات صينية - إسلامية (// ١٩١٤) ، والمغول والبابوية ، متناً وترجمة وتعليقاً (مجلة الشرق المسيحي ١٩٢٢ - ٢٤ - ٣٢) ، ومدينة إسلامية قديمة في شمالي الصين على عهد المغول (المجلة الآسيوية ١٩٢٧) ، والصناع الصينيون في عاصمة العباسيين (تونج باو ١٩٢٨) وآسيا العليا (باريس ١٩٣١) ، واسم خوارزم في النصوص الصينية (تونج باو ١٩٣٨) .

ونشر بمعاونة مول : رحلة ماركو بولو في أربعة أجزاء (الأول والثاني ، لندن ١٩٣٨) ، وله دراسات في الشعب التركي (المجلة الآسيوية ١٩٠٧ و ١٩١٢) ، وفي تونج باو (١٩١٢ و ١٥ و ٣٠ و ٤٠) .

نجيب العقيتى

المستشرقون

موسوعة في تراث العرب ، مع تراجم المستشرقين ودراساتهم عنه ، منذ ألف عام حتى اليوم

الجزء الأول

طبعة رابعة موسعة

دارالمعارف